

DJEVICA I BLUDNICA

DANIEL NEČAS HRASTE
 Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 981-91:871.09:29
 Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno : 1994-03-30
 Received

Vestina djevica Gaia Taracia i prostitutka Acca Larentina po rimskim su pričama oporučile svoju imovinu rimskom narodu i time zaslužile posebne nagrade: prva božanske počasti i obred Larentalia 23. XII., a druga pravo svjedočenja, postavljanja kipa i razne olakšice koje su u Rimu pripadale Vestinim djevicama. Kako je Gelijski jedini autor koji ih spominje na jednom mjestu (VII 7), postavlja se pitanje da li su one i kako povezane. Rimske su naime legende znale i za drugu Accu Larentinu, također prostitutku, koja je došla Romula i Rema, rođene od Vestine djevice Ilije ili Reje Silvije.

Da je u rimskim pričama postojao motiv zajedničkog djelovanja Vestine djevice i bludnice u korist Rima dokazuje Livijev prikaz događaja poslije prisilnog povratka Kapue u rimski državni sustav 210. g. pr. Kr. Tada je u senat stiglo poslanstvo moliti za prekid odmazdi nad građanima Kapue, ali je u Rimu otkriveno da su od svih njenih žitelja Rimu ostale vjerne samo dvije žene - Vestia Oppia i prostitutka Faucula Cluvia, koja je rimskim zarobljenicima donosila hranu. Budući da je Livijev prikaz vjerodostojan u svemu ostalom osim u tom detalju, u njemu autor vidi odraz spomenutog motiva.

Na kraju se daje kratak osvrt na pitanja povezana s motivom djevice i bludnice: o njegovu "indoeuropskom" podrijetlu, na što bi ukazivale paralele u irskim i velškim pričama.

Vestina djevica *Gaia Taracia* i prostitutka *Acca Larentina*¹ dvije su žene iz rimske legendarne ili, ako hoćemo, mitske prošlosti. Iako su im zanimanja bila upravo oprečna, zajedničko im je javno dobivanje počasti jer su bile osobito zaslužne za Rim.

Gelijski je jedini pisac koji na jednom mjestu govori o obje te žene. Ujedno je njegov tekst najopširniji izvor o njima, pa ga navodimo u cijelosti:

¹ Njeno ime u rukopisima glasi (*Acca*) *Larentia* ili *Larentina*, oblik *Laurenti(n)a* u lošijim rukopisima nekih kasnijih latinskih i kod grčkih autora je pogrešan. Naziv obreda *Larentalia* ili je nastao haplologijom od *Larentinalia* (taj je oblik potvrđen u kasnijim tekstovima) ili je njeno ime izvorno glasilo *Larenta*.

Accae Larentiae et GAIAE Taraciae, sive illa Fufetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alterae post mortem, Taraciae autem vivae amplissimi honores a populo Romano habui. Et Taraciam quidem virginem Vestae fuisse lex Horatia testis est, quae super ea ad populum lata. Qua lege ei plurimi honores fiunt, inter quos ius quoque testimonii dicenti tribuitur testabilisque una omnium feminarum ut sit datur. Id verbum est legis ipsius Horatiae; contrarium est in duodecim tabulis scriptum: "Inprobus intestabilisque esto." Praeterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire ac nubere voluisset, ius ei potestasque exaugurandi atque nubendi facta est munificentiae et beneficij gratia, quod campum Tiberinum sive Martium populo condonasset.

Sed Acca Larentia corpus in vulgus dabat pecuniamque emeruerat ex eo quaestu uberem. Ea testamento, ut in Antiatii historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam autem alii tradiderunt, populum Romanum bonis suis heredem fecit. Ob id merium a flamine Quirinali sacrificium ei publice fit et dies e nomine eius in fastos additus. Sed Sabinus Masurius in primo memorialium secutus quosdam historiae scriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. "Ea" inquit "mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accae sese filium dedit seque et ceteros eius filios fratres aruales appellavit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum arvalium numero duodecim, cuius sacerdotii insigne est spicea corona et albae infulae."²

Gaju Taraciju spominju još dva izvora. Plinije Stariji (*Naturalis historia* XXXIV, 25) kaže da je Vestina djevica *Taracia Gaia sive Fufetia*, iako žena, dobila pravo na kip i odabir mjesta gdje će on biti postavljen,³ te da je u analima -

² *Noctes Atticae* VII, 7: *Acca Larentia* i *Gaia Taracia* - ona se možda zvala *Fufetia* - dva su slavna imena iz starih anala. Drugoj od njih rimski je narod ukazao najviše počasti poslije njene smrti, a Taraciji još za njena života. Taracija je bila Vestina djevica, o čemu svjedoči zakon koji je narodu predložio Horacije. Po tom su joj zakonu dane brojne počasti, među kojima je i dobivanje prava na svjedočenje i dopuštenje da kao jedina od svih žena bude *testabilis*. Taj izraz stoji u samom Horacijevom zakonu; oprečan je izraz u zakonima dvanaest ploča: "Neka bude nečastan i *intestabilis* (tj. pravno nesposoban pozivati svjedoke, svjedočiti i sastaviti oporuku)". Nadalje, ako bi, kad navršio četrdeset godina, odlučila prekinuti svećeničku službu i udati se, dobila je pravo i mogućnost eksauguracije i udaje, i to zahvaljujući svojoj darežljivosti i dobročinstvu, jer je narodu darovala Tiberisko ili Martovo polje.

Acca Larentia je pak prodavala svoje tijelo i tim zanimanjem stekla obilnu zaradu. Oporukom je svoju imovinu ostavila kralju Romulu, kako je u svojoj povijesti napisao Ancijat, ili, kako navode neki drugi, rimskom narodu. Za tu joj zaslugu Kvirinov flamin priređuje javnu žrtvu, a taj je dan prozvan po njoj i uveden u kalendar. Ali Sabin Masurije u prvoj knjizi "Zapisa" slijedi neke historičare i kaže da je *Acca Larentia* bila Romulova dojilja. "Toj je ženi", kaže, "umro jedan od dvanaest sinova. Romul je ponudio Aki da će ga zamijeniti kao da joj je sin i prozvao sebe i ostale njene sinove arvalskom braćom. Od tada postoji dvanaestočlani kolegij arvalske braće; znak toga svećeničkog tijela je vijenac od klasja i bijele vrpce."

³ Plinije u ovom odlomku (XXXIV, 21 sqq) govori o najstarijim kipovima u Rimu. Budući da o svakom kaže gdje je postavljen ili gdje je stajao prije nego što je uništen, a jedino o lokaciji Gajina kipa ne govori ništa, pouzdano se može zaključiti da taj kip Plinije nije vidio i da ni njegov izvor nije o tome govorio.

Plinije ne precizira u kojima - njena zasluga opisana ovim riječima: "jer je rimskom narodu darovala Tibersko polje", *quod campum Tiberinum gratificata esset ea populo*. Plutarh (*Poplicola* 8) priča poznatu priču o posvećenju Martovog polja i postanku Tiberskog otoka: protjeranom Tarkviniju oduzet je posjed i posvećen Martu, a žito koje je tamo bilo izraslo, budući da je, rimskim terminom rečeno, bilo *religiosum*, požnjeveno i bačeno u Tiber, u čijem se plitkom zavoju nakupilo i zajedno s ostalim naplavinama stvorilo Tiberski otok (*insula Tiberina*). "Neki, međutim, kažu", dodaje Plutarh, "da se to nije dogodilo pri posvećenju Marsovog polja, nego tek poslije, kada je *Tarkynia* ustupila susjedno mu područje. *Tarkynia* je bila svećenica, jedna od Vestinih djevica, a za to je dobila velike počasti, među kojima i pravo da kao jedina od žena smije svjedočiti, a ponudeno joj pravo razrediti se radi braka odbila je."⁴

Podudarnost svih triju spomenutih tekstova pokazuje da rimska tradicija o Gaji nije bila čvrsta u nekim podrobnostima. Prvo, dva latinska teksta kažu da je već u "starim analima" bilo dvojbeno da li se ona prezivala *Taracia* ili *Fufetia*, a u grčkom se tekstu ona naziva *Tarkynia*.⁵ Drugo, nije jasno koje je područje Gaja darovala Rimu: po Pliniju *campum Tiberinum*, po Plutarhu neko zemljište blizu Martovog polja, dok Gelijevo *campum Tiberinum sive Martium* možemo shvatiti bilo kao "Tibersko ili, drugim riječima, Martovo polje", bilo kao "Tibersko ili, po drugim verzijama, Martovo polje". "Tibersko polje" ne spominje nijedan drugi tekst; ono bi moglo biti "područje susjedno Martovom polju" koje spominje Plutarh, ali - osobito ako se uzme u obzir da se kod njega junakinja zove drugačije - nije sasvim pouzdano da je on slijedio istu tradiciju kao dva latinska autora. Ne treba isključiti ni mogućnost da je *campus Tiberinus* bio drugi naziv *insulae Tiberinae*. U svakom slučaju, u priči o Gaji nije teško prepoznati sloj povezan s topografijom Grada, iako nam njegove podrobnosti izmiču. Takvim pričama o postanku raznih gradskih mjesta (*lacus Curtius*, *busta Gallica*, *prata Mucia*...) rimska je tradicija obilovala.

U priči o Gaji Taraciji lakše je razaznati drugi sloj etioloških elemenata koji je objašnjavao nekoliko propisa o Vestinim djevicama. "Horacijev zakon o

⁴ Ḑnioi d• tołto sumpese™n ȝotorołn ołh te t/ Tarkun`ou kaqier qy ped`on, @ll xr=noic Ooteron łlo hwr`on Ḑmoroln *ke`n~ Tarkun`ac @ne`snc. Š d• Tarkun`a parqłnoc ~n ełreia, m`a tȝn >Esti dwn, Ḑshe d• tim c @ntȝ tołtou meg lac, *n ałc ~n kaj t/ martur`an ałt c dłhesqai m=nyc gunaikȝn t/ d' *xe™nai game™sqai vyfisamłnwn oł prosedłxato. (*Poplicola* 8).

⁵ Neki Plutarhovi izdavači ispravljaju *Tarkynia* u *Tarakia*, pretpostavljajući prepisivačku pogrešku, jer se u prethodnom tekstu govori o kralju Tarkviniju (grčki *Tarknios*), ali to mi se čini nepotrebnim jer se uopće ne mora raditi o pogrešci, a ako to i jest pogreška, nju je mogao počinuti i sam Plutarh ili njegov izvor.

Gaji" kao takav je nepoznat i pitanje je da li je uopće postojao,⁶ ali odgovara skupu poznatih propisa o Vestinim djevicama: pravo na javno postavljanje kipova, testabilitet (pravo svjedočenja, oporučnog nasljeđivanja, oporučivanja i dr.), pravo razrediti se nakon trideset godina službe. Ti su propisi Vestinim djevicama davali poseban položaj što među ženama, što među svećenicima. Izuzev Vestinim djevicama, ženama se u republičkom Rimu nisu postavljali kipovi.⁷ Testabilitet je povlastica koju nisu uživale ostale žene, a koja je dio šireg pravnog načela po kojem su Vestalke jedine žene *sui iuris* koje ne trebaju imati tutora; taj je propis bio u zakonima XII ploča (*tab. V, frg. 1*). Gajino ostavljanje zemlje Rimu odgovara propisu po kojem imovina Vestine djevice koja nije sastavila oporuku postaje državna (*virgo Vestalis neque heres est cuiquam intestato nec intestatae quisquam, sed bona eius in publicum redigi aiunt*, Gelije I 12, 18 prema Labeonovu komentaru uz XII ploča). Pravo na razređenje za rimske je propise također posebno, jer su ostale svećeničke službe graničile s prisilom i prestajale smrću svećenika (*pontifices, augures, XVviri sacris faciundis, VIIviri epulones*) ili njegove supruge (*rex sacrorum, flamen*) ili pak prisilnom eksauguracijom zbog greške u obredu. Dio priče da je Gaja odbila iskoristiti to pravo također odgovara stvarnosti, jer su se Vestalke samo izuzetno odlučivale na eksauguraciju.

Priča o Acci poznata je iz brojnih izvora, ali ima mnogo verzija i svi se autori koji je spominju razilaze barem u nekim podrobnostima.⁸ Korijene prve od verzija koje navodi Gelije, pozivajući se na Valerija Ancijata, nalazimo već kod Katona (*ap. Macrob. I, 10, 16*). Po njemu, Larentina se obogatila zanimanjem prostitutke, oporukom rimskom narodu ostavila zemljišne posjede (*agros Turacem, Semurium, Lintirium et Solinium*) i zato joj se na grobu svake godine obavlja obred. Toj verziji priče odgovara i Varonova (*Antiqu. rer. div. ap. Augustin. De civ. Dei VI 7*) koju, uz neka za nas uglavnom nebitna odstupanja, potvrđuju i Verije (*Fasti Praenest. ad 23. XII*), Plutarh (*Quaest. Rom. 35, Romul. 5*) i Makrobije (*I 10, 12-15*). Čuvar (*aedituus*) Herkulova hrama, dosadujući se,

⁶ Ako je tradicija smještala priču u vrijeme izгона Tarkvinija, predlađać zakona valjda je bio M. Horatius Pulvillus, konzul prve godine republike i *pontifex maximus*. Šezdesetak godina poslije toga donešene su *leges Valeriae Horatae*, kojima je tradicija pripisivala brojne državnopravne odredbe, ali u čije se postojanje danas često sumnja.

⁷ Dva prastara ženska kipa koja su navodno također prikazivala dvije junakinje iz rimskih legendi (*Valeria Publicolae consulis filia* i *Cloelia*; spominje ih Plinije, *Nat. hist. XXXIV 28 sq.*, pozivajući se na analiste) izuzetak su već po tom što su oba bila konjanička.

⁸ Prikaz verzija priče daju *Realencyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft* i R o s c h e r o v *Lexikon*, ss. vv. *Acca, Faustulus, Romulus*, te M o m m s e n, "Die echte und die falsche Acca Larentia", *Römische Forschungen* II, 1879, str. 1-22.

izazvao je Herkula na kockanje tako da jednom rukom baca za sebe, drugom u Herkulovo ime. Ulog je bio gozba na čuvarov odnosno hramski trošak. Pobjedio je Herkul, pa mu je *aedituus* stavio bogato jelo na žrtvenik i preko noći zaključao tada čuvenu prostitutku Accu u hram. Kad je ona tamo zaspala, u snu joj se javio Herkul, obljubio je i rekao da će dobiti zasluženu nagradu ako ujutro ode na svoje radno mjesto i uhvati se prvog čovjeka koji se bude zanimao za njene usluge. Učiniвши to, Acca je osvojila čovjeka po imenu *Tarutius* (tako Varon i, grčkom grafijom, Plutarh; kod Verija *Tarutilus*, kod Makrobija u rukopisnoj tradiciji *Carutius*), ostala s njim i nakon njegove smrti naslijedila njegov novac koji je oporukom ostavila rimskom narodu. Pokopana je u dijelu Rima zvanom *Velabrum* (tako Makrob. i Plut., *Romul.*) ili je tamo nestala s lica zemlje (tako Varon i Plut., *Quaest. Rom.*). Na tom mjestu njezinim *dis Manibus* svakog 23. prosinca prinosi žrtvu *flamen Quirinalis*.

Druga verzija priče o Acci govori da je taj obred, *Larentalia*, posvećen božici istog imena, ali da je ona bila poznata Faustulova žena i Romulova i Remova dojlja. Po nekim autorima ona nije bila Faustulova žena, nego poznata prostitutka koju su on i ostali pastiri s područja budućeg Rima koristili; po nekim varijantama, ona se udala za Faustula odrekavši se svojega dotadašnjeg zanimanja. Budući da latinska imenica *lupa* osim "vučica" znači i "prostitutka", neki su rimski autori tvrdili da Romula i Rema nikad nije dojlja vučica, nego Acca koju su pastiri zvali Lupa, i da je priča o vučici nastala pogrešnim tumačenjem te imenice. Prvi je od tih autora za kojeg znamo Valerije (*ap. orig. gentis Rom.* 21; da je to bilo dosta često mišljenje potvrđuje Livije I 4, 7).

Neki su rimski pisci bili u nedoumici da li je obred *Larentalia* posvećen prostitutki koja je Rimu ustupila imovinu ili istoimenoj Romulovoj dojlji (npr. Verije: *Fasti Praenest. ad 23.XII*; *ap. Lactant. Divin. instit.* I 20, 5; *ap. Paul.* 106 L). Tako su neki pokušali poistovjetiti ih - Licinije Macer (*ap. Macrob.* I 10, 17) je govorio da je Acca bila Romulova i Remova dojlja i Faustulova žena, koja se u vrijeme kad je Romul već bio postao kralj preudala za čovjeka po imenu *Carutius*, a imovinu koju je od njega naslijedila ostavila je Romulu. S druge strane, autori koji su razlikovali dvije Acce bili su suočeni s problemom kojoj od njih su posvećena *Larentalia* - tako Plutarh (*Romul.* 4-5, *Quaest. Rom.* 34-35) kaže da se jedna *Larentia* zvala *Akka*; ona je, kao Romulova i Remova dojlja i Faustulova žena, dobila božanske počasti pa joj u travnju Aresov svećenik (to bi trebao biti *flamen Quirinalis*, iako Grci obično Aresom zovu rimskog Marta, a Kvirina Enialijem) prinosi žrtvu, dok je druga *Larentina*, prostitutka po nadimku *Fabōla* koja je Rimu ustupila svoju imovinu, nestala na mjestu gdje je prva *Larentina* bila pokopana, a njen se obred obavlja u prosincu. Slično Plutarhu,

Verije je na nekom mjestu (*ap. Lactant., Divin. instit. I 20, 5*) rekao da Rimljani štiju Faulu, Herkulovu bludnicu (*Faulam Herculis scortum*), iako je u *Fast. Praenest. ad 23. XII* naziva Acca Larentina.⁹ Plutarhova je tvrdnja da dvije različite Larentine imaju obred u prosincu odnosno travnju pogrešna,¹⁰ jer u travnju takav obred nije postojao, ali moguće je naći tragove te pogreške. Oni koji su htjeli dokazati da su Larentine bile dvije, povezali su Larentinu - prostitutku s jednim od poslovično lascivnih travanjskih praznika, koji su počinjali 23. travnja, dana posvećenja hrama Venere Ericinske i dana koji su slavile rimske prostitutke, a završavali šestodnevnom Florinim igrama koje su počinjale 28. travnja. Da Plutarh nije bio jedini koji je pobrkao *Larentalia* i neki od tih praznika daje naslutiti Laktancije (*Divin. instit. I 20, 6*), koji navodi da je božica Flora bila prostitutka koja je svoju zaradu oporukom ostavila rimskom narodu uz uvjet da joj se iz kamata na njen rodendan svake godine priređuju igre *Floralia*. Ta je priča očigledno stvorena razmjerno kasno, i to prema onoj o Larentini; isključeno je da je priča o Larentini nastala prema onoj o Flori, jer je već kod Katona Larentina bila prostitutka koja je Rimu ostavila svoju imovinu, dok su se Rimljani etiologijom spomenutih travanjskih obreda, uvedenih za Katonova života, mogli početi baviti najranije generaciju-dvije poslije njega.

Treća verzija priče o Larentini, koju Gelijske pripisuje Masuriju Sabinu, a za koju zna i Plinije Stariji (*Nat. hist. XVIII 6*), bit će da je nastala nakon Augustove obnove tada već gotovo zaboravljenog arvalskog kolegija. Ta je verzija svakako najmlada, iako su joj korijeni dosta stari. Dionizije (*Ant. Rom. I 79 sqq*), pozivajući se na starije rimske analiste, prije svega na Fabija Piktora, kaže da je Faustul vidio vučicu kako doji Romula i Rema, uzeo dječake i dao ih dojiti svojoj suprugi koja je nedugo prije toga rodila mrtvo dijete. U Masurijevoj verziji taj je motiv povezan s Majkom Lara (*Mater Larum*), božicom - korisnicom jednog od arvalskih obreda, poznatom iz natpisnih protokola arvalskog kolegija (*CIL VI 39443 II 21; 32390*), koju malobrojni ostali izvori zovu i *Mania*. Masurijeva je

⁹ Grčka grafija *Fabola* upućuje da je u latinskom to ime glasilo *Fabula*, pa će kod Laktancija potvrđeno *Faula* biti isto to ime, ali izobličeno rukopisnom tradicijom. Kako je opazio već *M o m m s e n* (*o.c.*, str. 6), ono značenjem (otprilike "Brbljivica", *Schwatzmaul*) odgovara potvrđenim imenima antičkih prostitutki.

¹⁰ Greške u datumima rimskih obreda kod Plutarha ne iznenaduju; primjerice, obred *Consualia* umjesto u 21. kolovoza on smješta u 18. kolovoza (*Romul. 15, 7*), obred *equus october* u 13. prosinac umjesto u 15. listopada (*Quaest. Rom. 97*), brka obrede *Poplifugia* 5. srpnja i *nonae caprotinae* 7. srpnja (*Camill. 33*).

verzija nastala pogrešnim etimološkim povezivanjem imena *Larentina* i *Lares* te poistovjećivanjem Larentine i Majke Lara.¹¹

Značenje obreda Larentalia nemoguće je točno odrediti, jer raspoložemo samo oskudnim podacima.¹²

U kakvu god odnosu bile Larentina - prostitutka koja je Rimu ostavila imovinu i Larentina - Romulova dojilja, svaku od njih priče povezuju s Vestinom djevicom: jedna, poput Gaje Taracije, oporukom ostavlja Rimu imovinu¹³ i zato dobiva posebne počasti, druga doji Romula i Rema koje je rodila Vestina djevica Rea. Smatram da to nije slučajno i pretpostavljam da je u rimskim pričama postojao motiv zajedničkog djelovanja djevice i bludnice u korist Rima.

Iako je Gelijski jedini autor koji Taraciju uspoređuje s Larentinom, toj pretpostavci nalazim potvrdu u Livijevu (XXVI 33-34) opisu događaja iz 210. god. pr. Kr. Nedugo nakon rimskog osvojenja Kapue koja se bila odmetnula Hanibalu rimskom je senatu došlo poslanstvo njenih građana moliti za prestanak etničkog čišćenja koje su Rimljani sustavno provodili nad Kampancima. Senator Marko Atilije Regul rekao je da je bio član komisije koja je ispitala da li je netko od Kampanaca ipak ostao lojalan Rimu, i dodao: "Otkrivene su dvije žene - *Vestia Oppia* iz Atele, nastanjena u Kapui, i *Faucula Cluvia*, koja je nekad zaradivala svojim tijelom; prva od njih svakodnevno je žrtvovala za uspjeh i pobjedu rimskog naroda, a druga je potajno opskrbljivala hranom gladne zarobljenike" (XXVI 33, 8). Ostali Kampanci da po neprijateljstvu prema Rimu nisu zaostajali za Kartazanima, pa zaslužuju sve najgore, ali budući da su neki od

¹¹ *Larentina* i *Lares* nisu srodni ni etimološki (*a* u *Larentina* je dugo, u *Lares* kratko) ni kulturno (G. W i s s o w a, *Religion und Kultus der Römer*, München 1912, str. 234; K. L a t t e, *Römische Religionsgeschichte*, München 1960, str. 93). Po nekolicini kasnih rimskih autora, Lare je rodila božica *Larunda* (takoder s dugim *a*), o kojoj ne znamo gotovo ništa; Wissowa i Latte smatraju da je to drugo Larentinino ime, ali osim same sličnosti imena nema nikakvih podataka koji bi govorili tomu u prilog.

¹² Antički ga autori (npr. V a r r., *Ling. lat.* VI 23 sq;n Cic., *Epist. ad Brut.* I 15, 8; G e l l., M a c r o b., P l u t., II. cc.) opisuju kao *parentatio*, što je naziv obreda posvećenih preminulima; po Varonu obred obavljaju *sacerdotes nostri*, po Ciceronu *pontifices*, po Geliju *flamen Quirinalis* (kojem odgovara "Aresov svećenik" kod Plutarha), po Makrobiju *flamines*. Osim što znamo još i za datum i mjesto održavanja obreda, to je praktički sve što o njemu govore tekstovi.

¹³ Gaja je Rimljanima ostavila zemljište; po najstarijoj poznatoj verziji priče o Larentini - prostitutki, Katonovoj, Larentinina se imovina također sastojala od zemljišta. Nije, međutim, vjerojatno da su se priče o Taraciji i Gaji međusobno neovisno razvile iz neke legende vezane uz neko mjesto u Gradu (tako je pretpostavio već M o m m s e n, *o. c.*, str. 7, a dalje razradio B o e h m, R. E., VII, 1, 480-483), jer je nezamislivo da je rimska tradicija od iste žene u jednoj verziji učinila prostitutku, u drugoj Vestinu djevicu ako među njima nije postojala neka veza.

njih rimski građani, neka tribuni predlože narodu da ovlasti senat odlučivati o Kampancima. U narodnoj skupštini taj je prijedlog prihvaćen. "U skladu s tim plebiscitom", nastavlja Livije (XXVI 34, 1), "senat je donio odluku da se Opiji i Kluviji, kao prvo, vrati imovina i sloboda, a ako od senata budu htjele još neke nagrade, neka dođu u Rim." Dalje Livije podrobno nabroja kazne koje su određene svima ostalim Kampancima.

Livijev je opis vjerodostojan u svemu osim u podacima o Vestiji i Kluviji, svojevrsnim dvojnicama Taracije odnosno Larentine. Prva od njih radi posao koji najviše priliči Vestalkama - žrtvuje *pro salute et victoria populi R.*, a njeno ime prozima značenja, Vestia, aludira na službu Vestinih djevice;¹⁴ druga, koja se bavila Larentinim zanimanjem, hranila je rimske zarobljenike kao što je Larentina hranila Romula; obje, pokazavši se zaslužnima za Rim, dobivaju nagradu.

Spomenut Livijev odlomak uzimam za dokaz da je u rimskim pričama postojao motiv Vestalke povezane s prostitutkom. Taj je motiv ostao živ barem do kraja rata s Hanibalom da bi postao jedan od brojnih mitoloških elemenata kojima su pisci rimskih starina uljepšavali svoju povijest. To su činili svi rimski analisti, ali zanimljivo je da takve motive ne nalazimo u opisu događaja mladih od Kamila, svakako zato što su pisci raspolagali bogatijim i pouzdanijim izvorima za povijest Rima nakon galske katastrofe.

Osvrnut ćemo se još na nekoliko pitanja povezanih s djevicom i bludnicom.

G. Dumézil¹⁵ je - čini se, prvi - opazio analogiju među Larentinom s jedne i Reom Silvijom odnosno Taracijom s druge strane. Samojoj toj analogiji nije posvetio posebnu pažnju, nego je motiv prostitutke u rimskim pričama i svećeničku službu Vestinih djevice odvojeno usporedio s podacima iz tradicije keltskih naroda. Od rimskih priča o prostitutkama posebno ističe onu koja je tako prikazivala božicu Floru, čije su ime često nosile rimske prostitutke, a koje je, s druge strane, po nekim izvorima bilo tajno sveto ime samog Rima. U pričama o Larentini upozorava na zaslužnost prostitutke za kralja ili, po drugim verzijama, narod kao nositelja suvereniteta. Analogno tomu, u irskoj je tradiciji čest motiv

¹⁴ Ako hoćemo, mogli bismo naći značenje i u imenu *Faucula Cluvia*. *Faucula*, izvedeno od osnove imenice *fauces* "ždrijelo", preneseno "glad, proždrljivost", slagalo bi se s tim što je ona donosila hranu, a mogla bi se pretpostaviti i prepisivačka pogreška i ispraviti u prije spomenuto ime *Fabula*. *Cluvia* bi bilo moguće izvesti od korijena *klu-* "slušati" (*cluere*, doslovno "biti onaj o kojem se sluša", "biti na glasu") i shvatiti kao "ona od koje se sluša", što bi odgovaralo značenju *Fabula* "Brljivica".

¹⁵ "Meretrices et vergines dans quelques légendes politiques de Rome et des peuples Celtiques", *Ogam* VI, 1, Rennes 1954, str. 3-8.

vladarice - prostitutke ili vlasti personificirane u prostitutki. Instituciji pak Vestinih djevica, za koje se, kako daju zaključiti njihove obredne veze s obrednim kraljem (*rex sacrificulus*) u doba republike, gotovo sigurno može reći da su izvorno bile vezane uz kraljevu osobu, nalazi paralelu u *Mabinogion*, srednjovjekovnoj zbirci velških bajki koja je vjeran odraz keltske poganske tradicije, gdje po jednoj priči kralj može očuvati život samo ako drži noge u djevičinu krilu. Ako je Dumézilova usporedba opravdana, korijene rimske priče o djevici i prostitutki trebalo bi smjestiti u "indoeuropsko" doba.¹⁶

U priči o Romulovu i Removu rođenju možemo vidjeti dva sloja i pretpostaviti da je klasična njena verzija nastala kontaminacijom dviju: po jednoj, njih bi rodila Vestalka, a odgojila prostitutka; po drugoj verziji, "martovskoj", rodila ih je žena koja je začela s Martom, a othranile ih Martove životinje, vučica i djetao (*picus Martius*).¹⁷ Ako u prvoj verziji oni nisu imali oca, majka ih je začela od same Veste, to jest vatre s kućnog ognjišta, kojoj italske legende pripisuju mušku spolnu moć.¹⁸ Za takvu je verziju znao i "neki Promathion, koji je sastavio povijest Italije" (Plut., *Rom.* 2, 4-8). Trag izvorne neovisnosti tih dviju verzija moglo bi biti i to što se po nekim autorima Romulova majka zvala *Ilia*, po drugima *Rea Silvia*.

O rimskoj božici po imenu Gaia govori nam jedino kratka bilješka u najstarijem sačuvanom nam natpisnom kalendaru (*Fasti Antiatates Maiores*, *CIL* I, 2, p. 336), gdje uz 8. prosinca piše: *Tiberino Gariae*, što znači da su se tog dana slavile godišnjice posvećenja Tiberinovog i Gajinog hrama. Ostali kalendari spominju samo Tiberinov hram, podignut na Tiberskom otoku, vjerojatno u III. st. pr. Kr.¹⁹ To daje zaključiti da je Gaia morala biti štovana u istom hramu kao bog rimske rijeke, jer da je imala zaseban hram, kalendari bi ga sigurno bili spominjali. Kakvu je ulogu imala božica Gaia ne možemo reći, jer ni o Tiberinovu kultu ne znamo mnogo, ali iz njena imena možemo nešto zaključiti. Gaia je u Rimu bilo tako uobičajeno žensko ime, da je ono moglo značiti jednostavno "žena" - kao u poznatoj svadbenoj formuli *ubi tu Gaius, ego Gaia*, ili

¹⁶ Naravno, to ne znači da je i podrijetlo motiva indoeuropsko, jer je prostitucija prije gradska, istočnjačka institucija; s tim se slaže i podudarnost latinskog *paelex*, irskog *airech*, grč. *pallak`c*, avest. *pairikā* s hebrejskim *pillegeš*.

¹⁷ Budući da su Mart i Faun u kulturnoj vezi, toj verziji može pripadati i "faunovski" sloj priče (Romul i Rem su nadeni pod smokvom zvanom *ficus ruminialis* pred spiljom *Lupercal*, budućem središtu Faunova kulta u Rimu, ime *Faustulus* je srodno s Faunovim imenom), ali on može biti i dio neovisne legende po kojoj su Romul i Rem osnivači obreda *Lupercalia*.

¹⁸ Tako su rođeni npr. kralj Servije (P l u t., *De fort. Rom.* 10; D i o n. Hal. IV 2; O v i d., *Fasti* VI 631) ili *Caeculus*, osnivač Praeneste (S e r v. *ad Aen.* VII 678).

¹⁹ W i s s o w a, o. c., p. 595; L a t t e, o. c., p. 416.

pak na natpisima, gdje se muško ime Gaius bilježi znakom C, a Gaia istim, ali obrnutim znakom: Ç, koji se, međutim, upotrebljavao kao skraćunica u značenju "žena".²⁰ Zato božica Gaia nikako ne pripada tipu ostalih poznatih nam rimskih božica - poredi kao što su *Nerio Martius*, *Hora Quirini* ili *Salacia Neptuni*, koje nikad ne nose ljudsko ime; u njoj su Rimljani morali vidjeti obogotvorenu smrtnicu. Zapitamo li se koja je to, nameću nam se dvije: jedna je Gaia Taracia, koju su rimske legende povezivale, ako ne sa samim Tiberinom, bogom Tibera, barem s "Tiberskim poljem" i postankom Tiberskog otoka na kojem stoji njihov hram; druga je Romulova i Remova majka o kojoj su Rimljani govorili da je bačena u Tiber, ali ju je rječni bog spasio i uzeo za ženu; obje su bile Vestine djevice. Ako je jedna od njih bila štovana kao božica Gaia, možemo potražiti analogiju njena kulta s obredom *Larentalia*. Podaci o njemu govore da ga obavljaju državni svećenici na Accinu grobu u Velabru i da je on *parentatio*. To je latinski termin koji označava obrede posvećene mrtvima. *Larentalia* odudaraju od svih ostalih rimskih obreda tog tipa time što su posvećena određenoj osobi, dok su ostale *parentationes*²¹ posvećene čitavim skupinama bezličnih bogova preminulih ili, kao privatni obredi, pokojnim precima. Zbog zabrane pokapanja unutar rimskih zidina moguće je posumnjati u istinitost podatka da su se *Larentalia* zaista obavljala na grobu,²² ali ostaje činjenica da su Rimljani tako vjerovali. Prema tome, Gaia i Acca bi bile jedine rimske obogotvorene smrtnice.

U Gelijevu tekstu možemo naći jedan pravni problem. Dio koji govori o Vestinoj djevici je jasan i u skladu s rimskim pravom po kojem Vestalke uživaju pun testabilitet, koji uključuje i pravnu sposobnost sastavljanja oporuke; priča je rimskim piscima poslužila kao objašnjenje tih propisa. Larentinin je slučaj s pravnog gledišta složeniji, jer je u Rimu ženama, izuzev Vestinih djevica, pravo nasljeđivanja i ostavljanja u nasljeđe bilo vrlo ograničeno, osobito prostitutkama i ostalim nečasnim ženama (*feminae probrosae*). Od kraja republike pravni je položaj žene bio sve lakši, ali istovremeno su donošeni brojni propisi protiv nečasnih žena. Znamo da je u Domicijanovo vrijeme donesen zakon po kojem *feminae probrosae* gube pravo uzimanja nasljeđa (*ius capiendi, capacitas*), te ono postaje *caducum* i pripada državnom erariju. Nije nevjerojatno da je tim zakonom Domicijan definitivno propisao ono što je u rimskom pravu već otprije bila

²⁰ Tako bi, recimo, *M. Valerius C. l.* značilo "Marko Valerije, Gajev oslobođenik" (tj. oslobođenik Gaja Valerija), dok bi *M. Valerius . l.* bilo "Marko Valerije, oslobođenik žene (kojoj je prezime *Valeria*)" bez obzira na njeno *praenomen*.

²¹ To su *Parentalia* 13-21. siječnja, obred čije ime ne znamo 13. veljače, kada po kalendarima *virgo Vestalis parentat*, *Feralia* 21. veljače, *Lemuria* 9, 11. i 13. svibnja.

²² *L a t t e, o. c., p. 92.*

praksa; u tom je slučaju priča o Larentini mogla objašnjavati zašto je imovina koju su trebale naslijediti prostitutke postajala državnom. Pravni položaj rimskih prostitutki, o kojem tekstovi rimskih pravnika govore vrlo malo, u svakom bi slučaju bilo zanimljivo detaljnije istražiti.

U poznatoj epizodi u Eneidi na Turnovoj se strani protiv Eneje bori i junakinja *Camilla*. Smrtno ranjena, kaže svojoj pratilji po imenu *Acca* da prenese Turnu njenu posljednju poruku (XI 820-900). Vergilije se rado poigravao s motivima i imenima iz starih rimskih legendi. To možemo opaziti i u spomenutoj epizodi. Ime *Acca* rimsku je publiku, barem učeniji njen dio, moralo podsjetiti na istoimenu prostitutku i Romulovu dojilju. Kamilu pak Vergilije ne samo što više puta naziva *virgo* (npr. VII 806; XI 508, 604), nego joj daje ime koje pretpostavlja kako njeno djevičanstvo, tako i obrednu čistoću: *camillus* i *camilla* u latinskom je naziv dječaka odnosno djevojke koji svećenicima pomažu u obredima.²³

Možemo dakle zaključiti da je u rimskim pričama postojao motiv zajedničkog djelovanja djevice i bludnice koji nalazimo u nekoliko potpuno različitih priča. Ne samo što njegovo nepostojanje u grčkim pričama pokazuje da je autentično rimski, nego njegove korijene možemo potražiti u daleko starijem razdoblju. U rimskim je pričama bio razmjerno čest, a koristili su ga pisci od najstarijih analista do Vergilija.

²³ *S e r v. ad Aen.* XI 543. 558; *Paul ex Fest.* p. 93; *M a c r o b.* III 8, 8.

*Daniel Nečas Hraste: THE VESTAL VIRGIN AND THE PROSTITUTE**S u m m a r y*

According to Roman stories, the Vestal virgin Gaia Taracia and the prostitute Acca Larentina bequeathed their properties to the people of Rome and so earned special rewards: one was adored as a goddess and was celebrated at the Larentalia rites on 23 December, and the other the right to testify, a statue in her honour and various privileges for the Vestal virgins. Since Gellius is the only author to mention them (VII 7), the problem arises whether they are related and how. Namely, the Roman legends knew of another Acca Larentina, also a prostitute, who breast-fed Romulus and Remus who were born of the Vestal virgin Ilia or Rea Silvia.

That there was a story in Rome of a common action for the benefit of Rome of a vestal and a prostitute is proved by Livy's account of a forced return of Capua into the Roman system in 210 B. C. A delegation had come on that occasion to the Senate to plead for the cessation of reprisals against the citizens of Capua, but it was found in Rome that only two women remained faithful to Rome of all the inhabitants of Capua - the Vestal Oppia and the prostitute Faucula Cluvia who had brought food to the Roman prisoners. Since Livy's account is credible in everything else but in this detail, the author of the article sees in it the reflection of the above-mentioned motif.

The article concludes with a short review of the questions linked with the theme of the virgin and the prostitute: of its "Indo-European" origin as suggested by its parallels in Irish and Welsh stories.